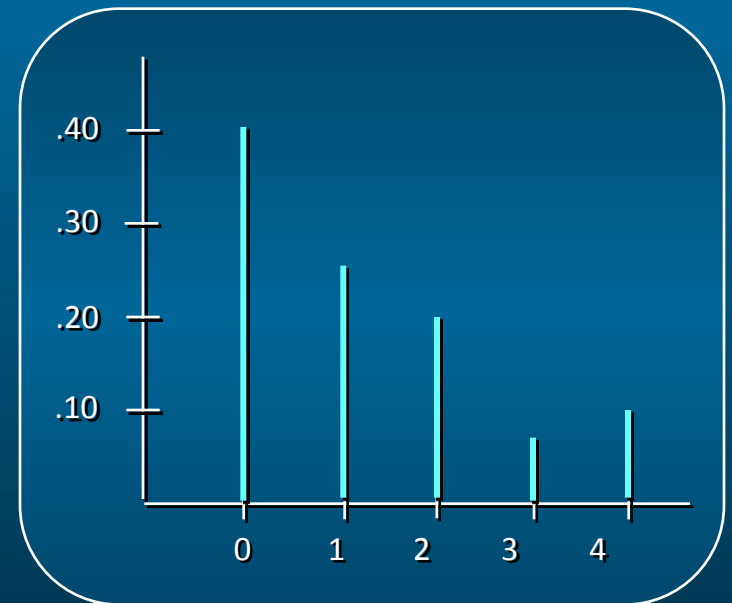

Модуль 1, Лекція 5

Числові характеристики ВИПАДКОВИХ ВЕЛИЧИН

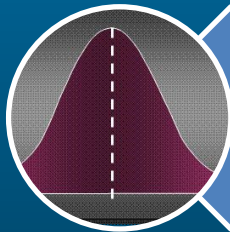
План

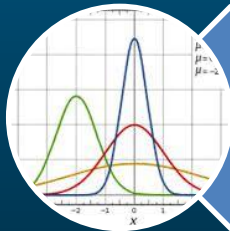
Математичне сподівання та його властивості.

Дисперсія, середнє квадратичне відхилення та їх властивості.

Мода і медіана та їх властивості.

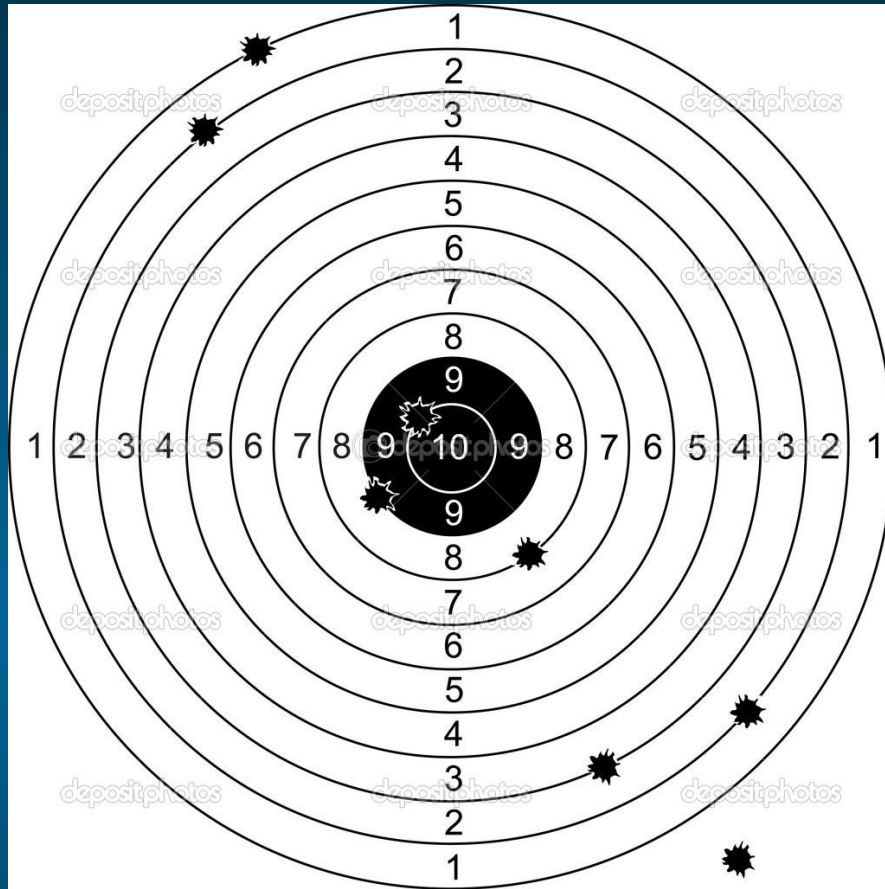
Початкові і центральні моменти; асиметрія, ексцес та їх властивості.

Числові характеристики

Закон розподілу ймовірностей дає повну інформацію про випадкові величини.

Але часто достатньо знати лише певні параметри, що характеризують їх істотні ознаки.

Характеристики, що виражають в стислій формі найістотніші особливості закону розподілу випадкової величини, називаються числовими характеристиками випадкової величини.

x_i	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
p_i	p_0	p_1	p_2	p_3	p_4	p_5	p_6	p_7	p_8	p_9	p_{10}

Математичне сподівання

Математичним сподіванням дискретної випадкової величини X , називається ряд

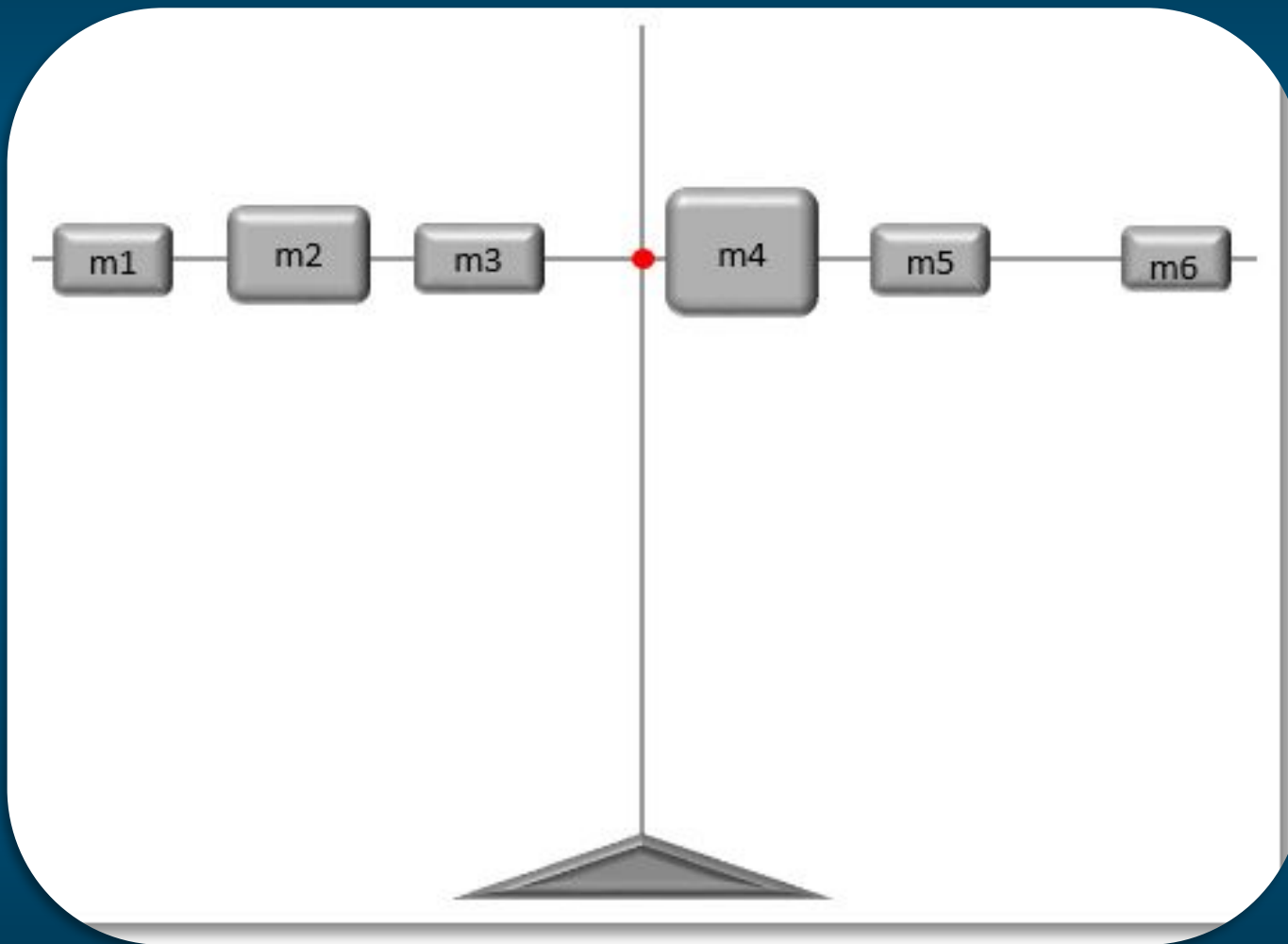
$$M(X) = \sum x_i p_i$$

Математичним сподіванням неперервної випадкової величини X , називається інтеграл

$$M(X) = \int x f(x) dx$$

Термін «математичне сподівання» випадкової величини X є синонімом терміна «середнє значення» цієї величини.

Математичне сподівання

Властивості математичного сподівання

1. Математичне сподівання від сталої величини C

дорівнює самі

$$M(C) = C$$

2.

$$M(CX) = CM(X)$$

3.

$$M(AX+B) = AM(X)+B$$

Приклад 1.

Закони розподілу випадкових величин X і Y задані таблицями:

x_i	- 0,5	- 0,1	0,1	0,5
p_i	0,4	0,1	0,1	0,4

y_j	- 100	- 80	- 10	10	10	80
p_j	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2

$$\begin{aligned}M(X) &= \sum_{s=1}^4 x_s p_s = -0,5 \cdot 0,4 - 0,1 \cdot 0,1 + 0,1 \cdot 0,1 + 0,5 \cdot 0,4 = \\ &= -0,2 - 0,01 + 0,01 + 0,2 = 0;\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}M(Y) &= \sum_{j=1}^6 y_j p_j = -100 \cdot 0,1 - 80 \cdot 0,2 - 10 \cdot 0,2 + 10 \cdot 0,2 + 80 \cdot 0,2 + 100 \cdot 0,1 = \\ &= -10 - 16 - 2 + 2 + 16 + 10 = 0.\end{aligned}$$

Дисперсія та середнє квадратичне

Математичне сподівання не дає повної інформації про випадкову величину – воно не характеризує міру розсіювання.

Математичне сподівання ще називають центром розсіювання.

Для вимірювання розсіювання вводиться числова характеристика, яку називають дисперсією.

Дисперсія

Для визначення дисперсії розглянемо відхилення

випадкової величини X від її математичного сподівання

$$X - M(X)$$

Математичне сподівання такого відхилення випадкової величини X завжди дорівнює нулю:

$$M(X - M(X)) = M(X) - M(M(X)) = M(X) - M(X) = 0$$

Отже, відхилення не може бути мірою розсіювання випадкової величини.

Дисперсія

Дисперсією випадкової величини X називається математичне сподівання квадрата відхилення цієї величини

$$D(X) = M(X - M(X))^2$$

Для дискретної випадкової величини X :

$$D(X) = \sum (x_i - M(X))^2 p_i$$

Для неперервної випадкової величини X :

$$D(X) = \int (x - M(X))^2 f(x) dx$$

Властивості дисперсії

1.

$$D(C) = 0$$

2.

$$D(CX) = C^2D(X)$$

3.

$$D(AX+B) = A^2D(X)$$

$$D(C) = M(C - M(C))^2 = M(C - C) = M(0) = 0$$

$$\begin{aligned} D(AX+B) &= M(AX+B - M(AX+B))^2 = \\ &= M(AX+B - AM(X) - B)^2 = M(AX - AM(X))^2 = \\ &= A^2M(X - M(X))^2 = A^2D(X) \end{aligned}$$

Властивості дисперсії

Дисперсію можна обчислити і за такою формулою:

$$D(X) = M(X^2) - M^2(X)$$

$$\begin{aligned} D(X) &= M(X - M(X))^2 = M(X^2 - 2M(X)X + M^2(X)) = \\ &= M(X^2) - 2M(X)M(X) + M^2(X) = \\ &= M(X^2) - 2M^2(X) + M^2(X) = M(X^2) - M^2(X) \end{aligned}$$

Дисперсія та середнє квадратичне

Отже, дисперсія характеризує розсіювання випадкової величини відносно свого математичного сподівання.

Якщо випадкова величина виміряна в деяких одиницях, то дисперсія вимірюватиметься в цих самих одиницях, але в квадраті.

Тому доцільно мати числову характеристику такої самої вимірності, як і випадкова величина.

Такою числовою характеристикою є середнє квадратичне відхилення.

Дисперсія та середнє квадратичне

Середнім квадратичним відхиленням випадкової величини X називають корінь квадратний із дисперсії:

$$\sigma(X) = \sqrt{D(X)}$$

Приклад 2.

Закон розподілу випадкової величини X задано таблицею, обчислити $D(X)$, $\sigma(X)$:

x_i	-4	-2	1	2	4	6
p_i	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1

Розв'язання:

$$D(X) = M(X^2) - M^2(X) = \sum_{i=1}^6 x_i^2 p_i - \left(\sum_{i=1}^6 x_i p_i \right)^2;$$

$$\begin{aligned} M(X) &= \sum_{i=1}^6 x_i p_i = -4 \cdot 0,1 - 2 \cdot 0,2 + 1 \cdot 0,3 + 2 \cdot 0,2 + 4 \cdot 0,1 + 6 \cdot 0,1 = \\ &= -0,4 - 0,4 + 0,3 + 0,4 + 0,4 + 0,6 = 0,9; \end{aligned}$$

Приклад 2.

x_i	-4	-2	1	2	4	6
p_i	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1

Продовження:

$$\begin{aligned}M(X^2) &= \sum_{i=1}^6 x_i^2 p_i = 16 \cdot 0,1 + 4 \cdot 0,2 + 1 \cdot 0,3 + 4 \cdot 0,2 + 16 \cdot 0,1 + 36 \cdot 0,1 = \\ &= 1,6 + 0,8 + 0,3 + 0,8 + 1,6 + 3,6 = 8,7;\end{aligned}$$

$$D(X) = 8,7 - (0,9)^2 = 8,7 - 0,81 = 7,89;$$

$$\sigma(X) = \sqrt{D(X)} = \sqrt{7,89} \approx 2,8.$$

Мода та медіана випадкової величини

Моду (M_o) випадкової величини X називається найімовірніше її значення.

(Таке значення, що має найбільшу ймовірність появи)

Медіана (M_e) випадкової величини – таке її значення, відносно якого рівноймовірно одержання більшого або меншого значення випадкової величини, тобто:

$$P(X < M_e) = P(X \geq M_e)$$

Медіана – це абсциса точки, в якій площа під кривою розподілу ділиться навпіл. Медіана визначається як корінь рівняння :

$$F(x) = 0,5$$

Початкові та центральні моменти

Більш загальною формою числових характеристик випадкових величин є моменти k-го порядку.

Моментом k-го порядку випадкової величини називається математичне сподівання k-го степеня відхилення випадкової величини від деякої сталої величини a :

$$M[(X-a)^k]$$

Якщо $a=0$, то момент називається початковим

$$\eta_k = M[X^k]$$

Якщо $a=M(X)$, то момент називається центральним

$$\mu_k = M[(X-M(X))^k]$$

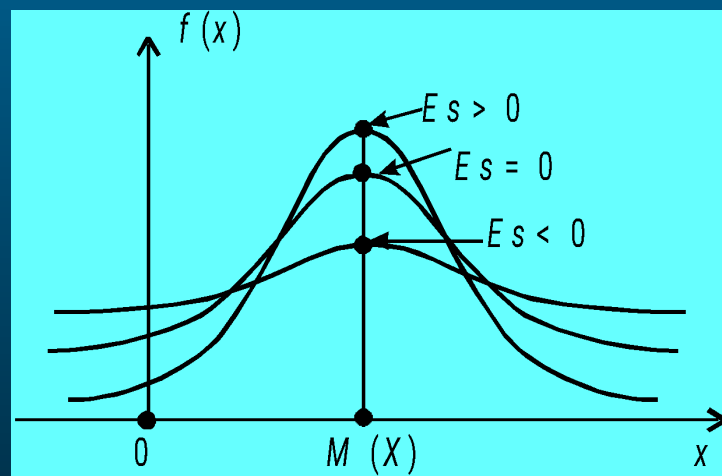
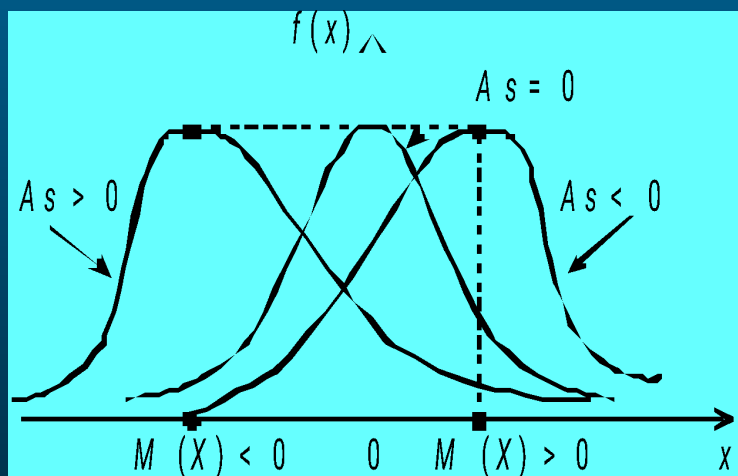
Асиметрія і ексцес

Коефіцієнт асиметрії (зкошеності) характеризує асиметрію графіка функції розподілу

$$As = \frac{\mu_3}{\sigma^3}$$

Коефіцієнт ексцесу характеризує гостровершинність кривої розподілу

$$Es = \frac{\mu_4}{\sigma^4} - 3$$

Дякую за увагу!